

Basic conditions of business activity development in Ukraine were studied. Factors which influence the formation of business environment were analyzed. The directions of formation of the mechanism of state regulation of small businesses activity were determined.

Key words: *government regulation, mechanism, small business.*

УДК 330.101

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О.С. РИБЧАК, кандидат економічних наук

У статті проаналізовано фінансові аспекти тіньової економічної діяльності в Україні. Досліджено рівень мінімізації економіки України. Доведено необхідність детінізації економіки з метою підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Тінізація економічних відносин має специфічний вплив на економіку України. Зовнішні кризові явища швидко призводять до масштабного вилучення фінансових активів з офіційної економіки, що поглиблює її кризовий стан. У контексті ризиків розбалансованості світової економіки та загроз чергової економічної кризи руйнування механізмів та інструментів тінізації економічної діяльності є передумовою забезпечення стійкості економіки до кризових явищ. За таких умов важелі регулювання економіки втрачають дієвість, що загрожує результативності реалізації реформ [1].

Саме тому зниження рівня тінізації економіки є передумовою досягнення цілей та ефективності заходів, передбачених документами довгострокового економічного розвитку України.

Значний внесок у розробку проблеми детінізації економіки зробили вітчизняні науковці: В.Базилевич, А.Базилюк, З.Варналій, Я. Жаліло, Т.Ковальчук, В.Мунтіян, О.Пасхавер, Ю.Пахомов, В.Попович.

Разом з тим, недостатня увага приділяється саме фінансовій складовій тіньової економічної діяльності.

Метою статті є дослідження фінансових аспектів виникнення і розповсюдження тіньових економічних відносин та обґрунтування пропозицій щодо їх мінімізації.

Методика досліджень. Для оцінки кількісних параметрів тіньової економічної діяльності було застосовано комплексну методологію з використанням системного підходу (обліково-статистичного та формально-правового) і методів на основі співставлень, припущень і опосередкованих розрахунків.

Результати досліджень. В Україні функцію оцінювання рівня тінізації економіки покладено на Міністерство економіки – це відомство на власному офіційному сайті інформує громадськість про загальний стан економічної безпеки та рівень тіньової економіки включно. Показники рівня тіньової економіки України за 2007 – 2011 роки представлені в таблиці 1.

З даних таблиці 1 можна зробити висновок, що протягом 2007 – 2011 років рівень тінізації в Україні поступово зменшується. Разом з тим за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, у I кварталі 2012 року два методи розрахунку тіньової економіки з чотирьох, показали зростання тінізації, один – незмінність її рівня, і лише монетарний метод – показав детнізацію економіки [3, С.1].

1. Показники рівня тіньової економіки за 2007 – 2011 роки

Показник	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
ВВП, млн грн	720731	948056	913345	1082569	1316600
Рівень тіньової економіки, %	29	35	40	38	34
Обсяг тіньової економіки, млн грн	209012	331819	365338	411376	447644

Джерело: розраховано автором на основі [2]

Переважання оцінок щодо зростання рівня тіньової економіки за окремими методами вплинуло на зростання інтегрального показника рівня тіньової економіки на 0,4 в.п. (порівняно із I кварталом 2011 року). Але для визначення номінального рівня використовується лише цілий показник, значення якого залишилося незмінним порівняно із оцінками I кварталу 2011 року – 34%. [3, С.2]. За оцінками Світового банку, рівень тінізації української економіки перевищує 50%. Отже, за оцінками, державний бюджет недоотримує понад 100 млрд. грн.

Основними сферами, де тіньова економіка в нашій країні має найбільше поширення у 2011 році є: сільське господарство (48,7% від валової доданої вартості (ВДВ) галузі); будівництво (35% ВДВ) за рахунок корупційних та непрозорих схем розподілу земельних ділянок під будівництво, зростання цін на будівельні матеріали, наявність значної кількості фірм-посередників); видобування вуглеводів (33%); деревообробка (28%); сфера діяльності з нерухомістю (26%); торгівля автомобілями (19%); легка промисловість (19%); нафтопереробна (19%); рибна промисловість (18%); хімічна (18%); оптова торгівля (13%) [3].

Залишається ряд фінансових ризиків щодо зростання тінізації економіки у майбутньому. Вони пов'язані з відновленням рецесійних процесів у країнах Єврозони та збереженням значних фінансових (боргових) проблем на зовнішніх ринках, що у разі їх поширення може спричинити різке сповільнення темпів економічного зростання і в Україні. Також високими залишаються внутрішні ризики дестабілізації економічної ситуації, серед яких найбільшими є

збільшення негативного сальдо поточного рахунку платіжного балансу, зростання девальваційних очікувань та низька кредитна активність [1].

Високий рівень тінізації економіки України зумовлений несприятливим інституційним середовищем ведення бізнесу. До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать суперечливість і дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази, недовіра організаційно-інституціональних механізмів антикорупційного законодавства, неефективність функціонування судової та правоохоронної систем, неефективне адміністрування податків, ускладненість доступу до земельних ресурсів, високий рівень злочинності, відсутність історичної практики дотримання норм і моральних стандартів законслухняної поведінки у суб'єктів господарювання та громадян.

Детінізація економіки є складником процесу формування середовища для партнерства влади та бізнесу. Україна у рейтингу "Ведення бізнесу-2012" (Doing Business-2012) зайняла 152 місце серед 183 країн світу, які досліджуються у рейтингу.

Згідно рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2011/2012 Україна за оцінкою ефективності державних та суспільних установ зайняла 131-ше місце серед 142 країн. У порівнянні з рейтингом ГІК 2010/2011 цей показник покращився на 2 пункти, що свідчить про започаткування позитивних змін в адміністративній і цивільно-правовій сферах [3, С.7; 4].

За даними міжнародних експертів, Україна входить до двадцятки "країн-лідерів" з найбільшим обсягом відпливу тіньового капіталу з країни.

За даними платіжного балансу, оприлюдненого Національним банком України, непродуктивний вплив фінансових активів у 2009 році становив 6,9 млрд. дол. США, 2010 році — 3,5 млрд. дол. США, за 9 місяців 2011 року – 7,5 млрд. дол. США.

Серед основних каналів прихованого виведення фінансових активів слід виділити наступні [5, С.12]:

1. Маніпуляції цінами у зовнішньоекономічних операціях.
2. Переміщення прав власності на нематеріальні активи у інші країни.
3. Міжнародний лізинг.
4. Агентські угоди.
5. Позики.
6. Інтернет-торгівля.

Отже, тіньовий капітал є потужним незадіяним інвестиційним ресурсом для розвитку бізнесу в Україні та ресурсом для стабілізації її фінансової системи.

Зменшити рівень тіньової економіки неможливо лише адміністративними заходами (контрольними функціями), тому політика детінізації має базуватися на принципах заохочення до легалізації фінансових потоків та усунення тих адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання. З цією метою, протягом 2011 року та 1

кварталу 2012 року вживалися заходи за наступними напрямками [1, С.44]:

- Податковим кодексом забезпечено зменшення податкового навантаження на бізнес-середовище, спрощення адміністративних процедур і вдосконалення процедур адміністрування податків;
- спрощено дозвільну систему та процедури ліцензування, зокрема законодавчо затверджено вичерпний перелік документів дозвільного характеру, забезпечено перехід від принципу "єдиного офісу" до принципу "єдиного вікна" під час видачі документів дозвільного характеру, спрощено дозвільні процедури у будівництві, скорочено перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню тощо;
- законодавство у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним способом, приведено у відповідність із рекомендаціями ФАТФ; Україну виключено зі списку країн, що мають стратегічні недоліки системи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму ("сірого" списку ФАТФ);
- удосконалено правові й організаційні засади протидії корупції, зокрема створено Національний антикорупційний комітет, схвалено Національну антикорупційну стратегію на 2011 – 2015 рр., прийнято закони України "Про засади запобігання та протидії корупції" та "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні порушення".

Проте ці заходи є недостатніми для радикального скорочення рівня тінізації та корупції в національній економіці. Завдання влади щодо детінізації економічних відносин полягає, з одного боку, у розвитку фінансових стимулів для перебування бізнесу в легальній економіці та залученні тіньових капіталів некримінального походження в легальний сектор, а з іншого – у створенні умов, за яких тіньова економічна діяльність стає надто ризикованою та коштовною.

Висновки. Отже, зменшенню достатньо високих рівнів тінізації національної економіки слугуватимуть:

- удосконалення системи державного регулювання ринків фінансових послуг з метою протидії використанню установ, які надають професійні послуги на ринках банківських, страхових та інвестиційних послуг, операцій із цінними паперами, у схемах непродуктивного впливу капіталів, ухилення від оподаткування та легалізації доходів, отриманих злочинним способом;
- гармонізація законодавства у фінансовій сфері зі стандартами ЄС у частинах визначення замовника державних закупівель, забезпечення права подавати спільні пропозиції на торги з боку об'єднань учасників без створення юридичної особи, конкретизації кваліфікаційних вимог та умови встановлення відповідності цим вимогам, формування відповідних нормативної бази та інструментарію для впровадження електронних закупівель;

- забезпечення прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо прийняття рішень про передачу у власність або користування нерухомого майна державної та комунальної власності;
- посилення відповідальності роботодавців за неоформлення трудових відносин із працівником та ухилення від сплати внесків до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, проведення активної роз'яснювальної роботи серед населення щодо втрат від участі у нелегальному ринку праці, а також спрощення порядку оформлення трудових відносин суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб із найманими працівниками;
- продовження впровадження міжнародних стандартів у сфері відповідальності за корупційні правопорушення, зокрема групи країн GRECO Ради Європи та Стамбульського плану дій щодо боротьби з корупцією у частині посилення кримінальних санкцій за хабарництво в публічному та приватному секторах;
- удосконалення законодавства у сфері регулювання адміністративних послуг, розроблення та запровадження Адміністративно-процедурного кодексу, вилучення послуг, що належать до прямих функціональних обов'язків органів влади, з переліку платних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України. в 2012 році. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К., 2012. — 84 с.
2. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvp_kv_2011_u.htm
3. Тенденції тіньової економіки в Україні у I кварталі 2012 року. — К.: Відділ економічної безпеки та детінізації економіки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, 2012. — 13 с.
4. Глобальний індекс конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.feg.org.ua/docs/2.pdf
5. Шляхи протидії прихованому впливу капіталу з України. — К.: НІСД, 2012. — 31 с.

Одержано 21.11.12

В статтє проанализированы финансовые аспекты теневой экономической деятельности в Украине. Исследован уровень теневой экономики Украины. Обоснована необходимость уменьшения уровня теневой экономики с целью повышения финансовой безопасности Украины.

Ключевые слова: *теневая экономика, государственное регулирование, финансовые активы, детенизация.*

Financial aspects of hidden economic activity in Ukraine were analyzed in the article. The level of hidden economy of Ukraine was researched. The necessity for reducing the level of hidden economy was substantiated.

Key words: *hidden economy, government regulation, financial assets, unshadowing.*

УДК 338.439.5

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ЗЕРНА

О.М. САКОВСЬКА, кандидат економічних наук

В статті досліджено теоретико-методичні та практичні аспекти організації і функціонування регіонального ринку зерна, розглянуто особливості його формування. Окреслено напрями регуляторної політики держави. Розраховано внутрішню потребу у зерні Черкаської області на 2015 р.

Проблема збільшення обсягів і підвищення стабільності виробництва зерна і хлібопродуктів є однією з ключових у національній аграрній політиці. Вирішення цієї проблеми має чітко виражений регіональний характер, що обумовлено зростаючою відповідальністю регіонів за забезпечення населення продуктами харчування. Стратегічна важливість стабільності зернового ринку обумовлює необхідність його державної підтримки та регулювання. Крім того, це важливо і тому, що ціни і умови зернової торгівлі мають суттєвий вплив на організацію реалізації інших видів сільськогосподарської продукції, а продукти, отримані із зерна, займають значну долю в харчуванні населення.

Однак, незважаючи на важливість, зерновий ринок є найбільш проблематичним, що пов'язано із необхідністю поєднання важелів вільного ринку та державного регулювання, що вимагає додаткових вивчень і розробки механізмів його функціонування, особливо на регіональному рівні.

Питаннями формування й розвитку ринку сільськогосподарської продукції займаються багато вітчизняних вчених. Результати дослідження висвітлюються у працях В.Г. Андрійчука, М.Ю. Коденської, В.Я. Месель-Веселяка, П.М. Макаренка, Л.Ю. Мельника, П.Т. Саблука, І.І. Червена, О.М. Шпичака, О.Г. Шпикуляка, В.В. Юрчишина, а в галузі зерновиробництва – Ю.Д. Білика, В.І. Бойка, В.І. Власова, Ю.П. Воскобійника, Т.Г. Гайдук, М.В. Гладія, І.О. Кузнецової, М.Г. Лобаса, Л.М. Худолій та інших вітчизняних вчених. Ними розроблені теоретичні та практичні аспекти підвищення ефективності зернового виробництва в країні, ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, формування і розвитку ринку. Проте, питання формування і розвитку ринку зерна на рівні регіону вимагають подальшого всебічного дослідження.